

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Потпуковник **МИЛОЈЕ СЕКУЛИЋ**

ОПСАДА СИГЕТА 1566 ГОДИНЕ*)

У лето 1566 године, велика војска турског султана Сулејмана II Величанственог, у офанзиви према Бечу, опсела је и напала и мали утврђени угарски град Сигет. Међутим, малобројни браниоци Сигета, храбри синови хрватског народа, под командом прослављеног јунака Николе Шубића Зрињског, јуначки су јој се одупрли. Најзад, они су у тој неравној борби подлегли — изгинули, али су турску војску задржали пуних пет недеља, нанели јој тешке губитке и приморали је да одустане од даљих навелико планираних операција.

Турска освајања у Европи до опсаде Сигета

Турска је за владе султана Сулејмана Величанственог (1520 — 1566) била на врхунцу своје моћи.¹⁾ Енергични и ратнички настројени Сулејман је у току своје 45-годишње владавине водио многе ратове и извршио велика освајања у Азији, Европи и Африци. Тако је у Европи, вешто користећи несређене политичке прилике у Угарској и њену војничку слабост, у својих пет ратних похода, предузетих у раздобљу између 1520—1543, освојио Београд, допро до Беча, посео Будим и највећи део Угарске (између Тисе и Блатног Језера) претворио у турски пашалук, а Ердељ и Источну Угарску у своју вазалну кнежевину, док је Аустрију приморао на плаћање данка. Поред тога, он је освојио и целу Јужну Хрватску (испод Сења, Оточца и Бихаћа) и Славонију источно од Чазме и Ђурђевца и придружио Турској и, на тај начин, свео Хрватску „на остатке остатака некада моћног краљевства“. Овим освајањима Сулејман је створио турској војсци изванредну стратегијску основицу у Дунавском басену и осигурао јој моћна упоришта — ослонце за предузимање даљих офанзивних операција у циљу потчињавања остатака Угарске, заузимања Беча и разарања Аустрије.

*) У историској литератури позната је као „Друга опсада Сигета“. Његова прва опсада била је 1556. Тада је Сигет безуспешно опседао будимски Али-паша.

¹⁾ У првој половини XVI века Османлиско Царство обухватало је целу Југоисточну Европу, Предњу Азију и скоро читаву Северну Африку.

Шести и последњи Сулејманов поход на Угарску

Решен да завлада остацима Угарске и разори Аустрију, Сулејман је као повод за рат узео упад трупа аустриског цара Максимилијана,²⁾ улето 1565, у подручја његовог вазала Ивана Ситисмунда Запоље. Под изговором да је Аустрија овим актом прекршила раније склопљени мир с Турском, Сулејман је наредио будимском Арслан-паши и темишварском Хасан-паши да притекну Запољи у помоћ. Истовремено је наредио босанском паши Мустафи Соколовићу да упадне у Хрватску, а Ферхат-бегу у Славонију.

Док су турске пограничне паше водиле незванично рат с Аустријом, Сулејман је вршио опсежне припреме „на копну и мору“ за свој шести ратни поход на Угарску, у току кога ће доћи до опсаде Сигета. Колику је важност Сулејман придавао претстојећем походу може се ценити по томе што је, и поред старости и физичке изнурености, одлучио да лично предводи турску војску. Уствари, турском је војском у овом походу командовао и операцијама руководио новопостављени велики везир Мехмед-паша Соколовић,³⁾ одлучни поборник превентивног рата с Аустријом и протагониста турске експанзије у Европи.

По завршеним припремама за рат, Сулејман је 1 маја 1566 године кренуо из Цариграда с војском од 150.000 људи и 300 топова. После дугог и напорног марша, добро познатим операциским правцем — преко Једрена, Пловдива, Софије и Ниша — турска војска је на челу са султаном стигла у Београд средином јуна. Након краћег одмора, он је с војском прешао у Земун, где га је с великом помпом и богатим даровима дочекао и поздравио његов вазал Запоља.

Припреме цара Максимилијана за рат

Пошто је увидео да је рат с Турском неизбежан, цар Максимилијан је исто тако почео да се припрема за рат. Он је наредио утврђивање престонице — Беча, прикупљање трупа и предузео друге потребне мере у вези са одбраном својих земаља. Међутим, како није имао довољно трупа и новчаних средстава за вођење рата, Максимилијан је затражио помоћ од немачких staleжа и неких европских владара.

Увиђајући претстојећу турску опасност, немачки Државни сабор (Рајхстаг), римски папа и шпански краљ пружили су Максимилијану помоћ у новцу и трупама. С мањим бројем бораца притекли су му у помоћ и неки италијански херцози. С овим трупама и трупама из Чешке, Горње и Доње Аустрије и Угарске Максимилијан је успео да прикупи око 40.000 људи — пешака и коњаника. Поред ових снага, он је у неким својим тврђавама (као, на пример, у Ђули, Кошицама,

²⁾ Максимилијан је био уједно и угарско-хрватски и чешки краљ.

³⁾ Пореклом је Србин из околине Вишеграда. Допринео је обнови Пећке патријаршије (1557). Био је велики везир од 1565—1579. За време владе свога таста, Сулејмановог наследника судтана Селима, био је готово неограничени господар у држави.

Нитри и другим) имао доста јаке сталне посаде, а у Сигету сталну посаду јачине 2.500 — 3.000 људи. Ову посаду су претежно сачињавали борци и старешине хрватске народности,⁴⁾ под командом бившег хрватског бана Николе Зрињског, кога је још цар Фердинанд именовao за ратног капетана Угарске на десној обали Дунава и поверио му одбрану Сигетске тврђаве.

Претпостављајући да ће Турци тежиште своје офанзиве усмерити према северозападном делу Угарске и Бечу, Максимилијан је за њихову одбрану концентрисао своје главне снаге (око 30.000), и то на простору између Алтенбурга и Коморана (Комарно), док је за одбрану Хрватске, Славоније и Међумурја одредио слабије снаге (око 10.000 људи), под командом надвојводе Карла. У састав ових снага ушле су и трупе Војничке Крајине (граничари).

У склопу Максимилијановог ратног плана, Зрињски је добио задатак да упорном одбраном Сигета привуче на себе и задржи што јаче турске снаге и да, на тај начин, главнини Максимилијанове војске створи време за извршење концентрације и припреме за одбрану Северозападне Угарске и Беча. Дакле, браниоцима Сигетске тврђаве у претстојећој офанзиви турске војске била је додељена другостепена улога. Међутим, стицајем околности и својом упорном одбраном, они су учинили да је Сигет у овом рату одиграо прворазредну — одлучујућу улогу.

Долазак турске војске под Сигет

По наводима савременика Сулејман је намеравао да са главнином војске наступа према Егеру (јакој тврђави на североистоку Угарске), са циљем да га заузме, а затим да се, с ослонцем на њега, окрене према западу и предузме одлучну офанзиву на Беч. На овоме маршманевру Сулејман је, ради обезбеђења левог бока своје главнине од напада Максимилијанових трупа, благовремено упутио Мехмед-бега Таралију у правцу Печуја. За заузимање Ђуле послао је Пертав-пашу са 27.000 пешака и коњаника, док је ликвидацију осталих угарских тврђава у заплави Тисе (Токаја и Сатумара) ставио у задатак Запољи.

Сходно овом ратном плану, Сулејман је из Земуна кренуо главнину према Егеру, заправо ка Петроварадину, где је за њен прелаз преко Дунава био подигнут понтонски мост. Међутим, он је одустао од овог свог плана када је био извештен да је један одред Зрињског 17 јуна разбио код Шиклоша Мехмед-бега Таралију. Према наводима савременика, Сулејман је, бесан због овог догађаја и киван на Зрињског због његових ранијих упада у турска подручја, обуставио даљи покрет главнине према Егеру и кренуо ка Сигету, с намером да га узгредно на путу ка Бечу разори. Зато је и вратио претходницу главнине која је на путу за Егер већ била прешла Дунав. Но, по свој прилици, Султан се на ову промену правца дејства своје главнине

⁴⁾ Поред Хрвата, било је нешто мало Мађара и Немаца. У одбрани Сигета учествовали су и други хрватски великаши: Гашпар Алапић, Петар Патачић, Вук Папратовић и др.

на јачину снага које су браниле Сигет. Међутим, ако се има у виду да је ова турска војска под Сигетом била предвиђена за заузимање Беча (за што су биле потребне свакако јаке снаге), као и оперативно-стратегиски значај Сигетске тврђаве и њене природне погодности за одбрану, онда број од 100.000, можда, није претеран. Уосталом, Турци су били у могућности да за освајање Беча, односно у првој етапи опсаде Сигета, поведу овако јаке снаге, јер су за оно време имали не само огромну војску од преко 250.000 људи, него и најбољу артиљерију на свету, која је имала преко 300 топова, и флоту од 300 бродова. Према томе, изгледало би да је број од 100.000 турске војске под Сигетом сасвим реалан, само је питање да ли је та њена огромна бројна надмоћност могла доћи до изражаја при самој опсади.

Изглед и војнички значај Сигета и припреме Зрињског за одбрану

У време турске опсаде Сигет се састојао из три дела: Нове вароши — на југу, Старе вароши — у центру и Старог града (тврђаве) — на северу. Сва три дела града, који су лежали у мочварном луку реке Алмаша, леве притоке Драве, била су међусобно повезана мостовима и опасана дубоким рововима напуњеним водом и високим бедемима ограђеним палисадама. Међу њима најјаче је био утврђен Стари град (тврђава) који је, усто, био окружен са свих страна водом и мочварама. По њему је и варош добила име Сигет (мађарски острво). Овако утврђен и са мочварним земљиштем око себе, Сигет је претстављао тврђаву коју је било тешко заузети.

Иако по пространству мали, Сигет је био једна од најважнијих слободних угарских тврђава на десној обали Дунава. Он је запречавао турској војсци најкраћи и најповољнији операциски правац према Бечу, и од њених упада штитио не само Југозападну Угарску и североисточне границе Хрватске, односно Војничку Крајину, која је претстављала изванредан одбранбени систем Аустрије према Турској, него јој је затварао и правац наступања ка јужним немачким покрајинама.

Још пре преласка главнине турске војске преко Драве, Зрињски је, претпостављајући да ће Турци напасти Сигет, настојао да га што боље припреми за дуготрајну и упорну одбрану. Правовремено је припремио знатне количине муниције и хране и других потреба за живот и борбу, а преко нарочито изаслатих ухода (шпијуна) обавештавао се о покретима и намерама турске војске. Предузео је и мере за отклањање пожара у граду, а у циљу што рационалнијег утрошка хране, прописао је оброке за војнике и старешине. Даље је, да би појачао одбрану, мобилисао све мушко градско становништво способно за борбу и завео строге мере у погледу одржавања дисциплине и бојне готовости. Али, и поред тога, према наводима једног савременика — учесника у одбрани, Сигет је бранило „две тисући и три сто и неколико више“, што је, у поређењу с јачином турске опсадне војске, било ништавно. При овако огромној бројној несразмери снага, о некој успешној и дуготрајној одбрани, по логици ствари, није могло

бити ни говора. Међутим, у конкретном случају, мочварно земљиште око Сигетске тврђаве умногоме је умањило ову несразмеру у снагама, заправо паралисало је огромну турску надмоћност на тај начин што је каналисало њена дејства на врло уске фронтове, тако да није могло доћи до истовремене употребе јачих турских снага.

Ток операција при опсади Сигета

Иако операције у савременим описима опсаде Сигета нису јасно приказане са војностручног становишта, оне се, на основу тих извора, ипак могу донекле реконструисати. А како је турска војска, због земљишних тешкоћа, била приморана да напада и заузима део по део града Сигета, то ће тим редом бити приказан и ток операције — опсаде.

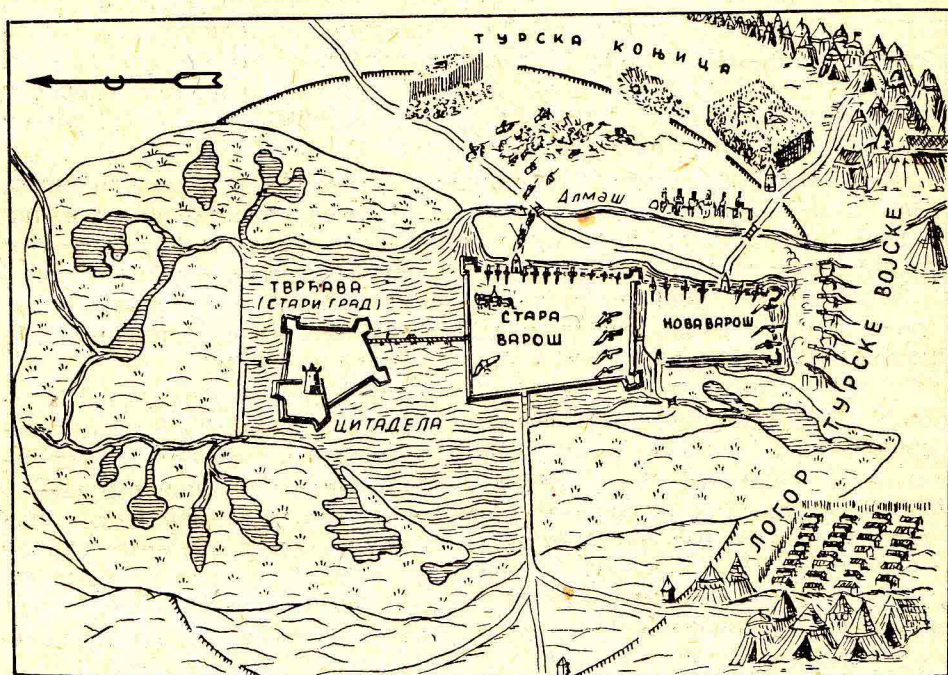
Одбрана и пад Нове и Старе вароши. Одмах по доласку под Сигет турска војска је приступила његовој опсади по свима правилима и принципима тадашње војне науке. У року од пет дана подигла је опсадне ровове око града и изградила топовске амбрасмане за своје бројне топове, међу којима је било и највећих калибара. У међувремену, до почетка општег напада, слабији делови турске војске, у циљу обезбеђења изградње ровова, вршили су повремено нападе локалног значаја.

Шестог августа узору турска опсадна артиљерија отпочела је артиљериску припрему, тукући снажном ватром бедеме Нове и Старе вароши. Један савременик наводи „да је такова грмљавина била, тако да би у небу грмидо“. За време артприпреме турска пешадија, коју су претежно сачињавали јаничари, и коњица (спахије) постројавале су своје борбене поретке за напад. У подне, када је турска артиљеријска ватра престала, масе јаничара и спахија у дубоким колонама, уз снажне покликe „Алах, Алах“, кренуле су у напад на Нову варош. За што брже савлађивање тврђавских ровова и градских бедема многи турски борци носили су са собом лествице и греде. Међутим, када су се приближили рововима Нове вароши, браниоци су их са бедема засули убиственом пушчаном и топовском ватром. Турски пешаци, који су се били дочекали бедема исечени су и бачени у ровове, док су други снажним противнападима бранилаца били одбачени. Тако је овај први жестоки напад турске опсадне војске био одбијен са великим губицима, а исто тако и поновљени напад увече истога дана.

Следећег дана Турци су покушали да се помоћу т.зв. „кошева“ (корпе напуњене земљом) приближе рововима, али у томе нису успели. Најзад, трећег дана — 9 августа — успело им је да потисну браниоце у Стару варош и да овладају запаљеном Новом вароши.

Од 9 до 19 августа Турци су, с ослонцем на заузету Нову варош, водили тешке борбе око ровова и грудобрана Старе вароши. Али, сви њихови многобројни и жестоки јуриши, предузимани из дана у дан, завршавали су се безуспешно. Хиљаде лешева турских бораца пунило је дубоке ровове Старе вароши, али браниоци нису отступали. Истовремено с нападима на Стару варош, Турци су покушали напад и на тврђаву. Али, како због воде која ју је окружавала нису могли да јој

приђу, то су, по наређењу Алипортук-паше, „ки је бил највиши капитан међ всю армаду царову на мору и на суку“ — како наводи један савременик, почели преко блата и воде да праве насипе (гате) од земље и другог грађевинског материјала.

Скица 2 — Сигет у време турске опсаде
(По савременом нацрту италијанског уметника)

Најзад, 19 августа Турцима је успело да заузму Стару варош и да око 500 њених преосталих бранилаца сатерају у тврђаву.

Борбе око Старог града — тврђаве. Борбе за тврђаву, чији су браниоци били решени да је по цену највећих жртава бране, а Турци да је пошто-пото што пре заузму, претстављају најкрвавију, најдраматичнију и одлучујућу фазу битке за Сигет.

Увиђајући да ће напад на овај најјаче утврђени део Сигета бити скопчан с великим губицима, као и да ће у његовом освајању изгубити много времена, велики везир Соколовић је, да би прекинуо борбу и уштедео жртве, у име Султана, преко гласника, понудио Зрињском „на управу целу Хрватску“ ако преда тврђаву, што је овај категорици одбио. Пошто му је пропао и покушај да приволи посаду на предају, то је Соколовић наредио да се прокопају грудобрани тврђаве и кроз канале оцеди вода из ровова и да се на раније подигнута два висока насипа поставе тешки топови који ће рушити тврђавске бе-

деме. А када су топови у једном бедуу начинили велику брешу, Турци су продрли кроз њу у тврђаву. Међутим, браниоци су их снажним противнападима избацили. Под упола разрушеним бедемима тврђаве, тога и следећег дана, нашло је смрт на хиљаде турских војника, који су нападали без обзира на жртве. Међу погинулим су се налазили и високи турски војни и државни руководиоци. Ту су изгинули: командант турске опсадне артиљерије Алипортук-паша и египатски намесник Али-паша, који је, како се прича, пунио ровове око тврђаве лешевима погинулих турских војника, како би их лакше савладали њихови следећи јуришни таласи.

29 августа, на дан годишњице пада Београда, Мохачке битке и заузимања Будима, Султан је наредио да се изврши општи напад на тврђаву и сам се, иако тешко болестан, у циљу подизања опалог морала код својих трупа, појавио на коњу у самим борбеним редовима. Иако су колоне јаничара, уз снажно клицање Султану, са три стране жестоко наваљивале на бедеме тврђаве, ипак су упорни браниоци успели да и овога дана одбију све турске јурише.

Пошто ни напад предузет 2 септембра није успео, везир Соколовић је наредио да се тврђавским бедемима приђе подземним галеријама и да се минама дигну у ваздух. Узору 5 септембра, у ископаном лагуму испод бастиона званог „Брдо“ упаљено је минско пуњење. Снажна експлозија је потресла тврђавске бедеме, а пламен са запаљених палисада пренео се великом брзином у унутрашњост тврђаве и захватио њене магацине и зграде. Одмах по експлозији лагума Турци су јаким снагама кренули у напад. Овога пута им је успело да преморене и проређене браниоце тврђаве потисну у њен унутрашњи део — цитаделу.

Ноћу 5/6 септембра, у највећем јеку битке, озлојеђен због отпора браниоца, и не сачекавши пад Сигета, издахнуо је султан Сулејман Величанствени. Да његова смрт не би пољуљала морал опсадних трупа, везир Соколовић ју је тада на врло вешт начин затајио и објавио је војсци тек при њеном повратку из Угарске.

Пад Сигета и погибија његових бранилаца

По заузимању спољног дела тврђаве, Турци су на њене бедеме поставили топове и почели да туку цитаделу. У оваквој ситуацији била је запечаћена судбина Зрињског и његових преосталих бораца (око 500), који су били збијени на уском простору цитаделе, тим пре што нису имали никакве помоћи споља. А када су Турци 7 августа „огњеним стрелама и лоптама“ запалили зграде и слагалишта у цитадели, Зрињски је одлучио да покуша пробој из цитаделе са свих страна опкољене Турцима.

8 септембра, по завршеним припремама за пробој, Зрињски је кроз нагло отворену капију, на челу преосталих живих бранилаца Сигета, јурнуо међу Турке. У насталој страховитој сечи Турци су се

дочепали тешко рањеног Зрињског и отсекли му главу,⁵⁾ док су остали борци и старешине, сем њих седморице, у крвавом окршају изгинули.

После погибије Зрињског и његових бораца Турци су упали у цитаделу — последње упориште Сигета — и заузели је. Тиме је дуготрајна, упорна и крвава опсада Сигета била завршена.

Резултати и последице опсаде и пада Сигета

У петонедељним жестоцим и крвавим опсадним борбама, малобројни браниоци Сигета нанели су турској опсадној војсци тешке губитке (који су, према неким проценама, износили преко 25.000 људи, од којих око 18.000 пешака и 7.000 коњаника) али су и сами, изузев седморице заробљених, сви изгинули. Они су, својом јуначком и упорном одбраном, запречили турској војсци наступање ка Бечу и онеспособили је за предузимање даљих озбиљнијих операција. Управо, турска војска је под Сигетом, услед претрпљених губитака и смрти султана Сулејмана, била присиљена да одустане од намераване офанзиве према Бечу и Аустрији. На ово је она донекле била принуђена и самим развојем прилика северно од Сигета, где је стајала прикупљена и спремна за борбу главнина војске цара Максимилијана, која, иако су јој браниоци Сигета својом упорном борбом све ово омогућили, није ни покушала да нападне турску опсадну војску под Сигетом и да браниоцима тиме олакша тешко стање. Напротив, она је својом неактивношћу само убрзала пад Сигетске тврђаве.

Захваљујући храбрости и пожртвовању својих бранилаца, Сигет је одиграо одлучујућу улогу у овом последњем Сулејмановом походу на Угарску, једној од најснажнијих турских офанзива предузетих у XVI веку.

Пошто је у Угарској провела месец и по дана после пада Сигета, турска војска је 21 октобра почела да се повлачи из Угарске ка Београду, водећи са собом у ропство око 80.000 хришћанског живља.

После пада Сигета отпочело је полако опадање турске моћи, и слабљење офанзивног замаха турске војске, тако да је после тога настао застој у турским освајањима у Европи.

⁵⁾ Отсечену главу Зрињског — „проклетог бана Зринцука...“, који је и према признању самих Турака, „заиста био велики јунак“, Турци су, по наређењу везира Соколовића, набили на колац, а затим је, пошто је два дана стајала пред Султановим шатором, послали будимском паши да је овај достави цару Максимилијану.